

УДК 343.322
DOI: 10.31733/17-03-2023-347-348

Катерина ПЕТРИЧЕНКО
студентка ННІ права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДЕРЖАВНУ ЗРАДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ГЕНЕЗА РОЗВИТКУ

Злочини проти основ національної безпеки, зокрема державна зрада, є найбільш небезпечними посяганнями на суспільні відносини, адже суспільна небезпека державної зради полягає у тому, що діяння злочинців посягають на суверенітет, територіальну цілісність та недоторканність України, що ставить під загрозу існування України як суверенної держави.

Сьогодні наша держава переживає надскладні часи, тому питання державної зради та співпраці з державою-агресором є надзвичайно важливим. На жаль, з початком війни ми відчули на собі масовість державної зради в різних сферах нашого життя, від місцевих громадян до керівництва держави. Особливо це полягає в масовій державній зраді військових, співробітників правоохоронних структур, органів державної та місцевої влади в окупованих Російською Федерацією Криму та окремих районах Донецької і Луганської областей.

Під час спеціального засідання Верховної Ради у 2019 році экс-міністр оборони Михайло Коваль назвав кількість тих, хто залишився вірним військовій присязі, і тих, хто зрадив свою країну під час анексії Криму: не зрадили свою Батьківщину, перебуваючи в автономії під час її анексії: з 13 468 солдатів і офіцерів Збройних Сил України - лише 3990 військовослужбовців (29,6%); Міністерство внутрішніх справ України: з 10 936 - тільки 88 (0,8 %); Державної прикордонної служби України: з 1 870-ти тільки 519 (29,7%) Служба безпеки України: з 2 240 тільки 242 (10,8) відсотка; Управління державної охорони - з 527 - тільки 20. Тобто, майже всі ті, хто повинен був захищати Крим, виявився зрадником Батьківщини [3].

Питання кримінальної відповідальності за державну зраду привертало увагу дослідників з часів встановлення незалежності. А саме таких вчених, як: О.Ф. Бантишев, Ю.В. Баулін, В.О. Навроцький, В.Я. Тацій, М.І. Хавронюк, Л.М. Демидова, З.А. Загинеї, О.В. Зайцев, Н.С. Кончук, Є.О. Письменський, В.Р. Філіпенко та інших.

Відповідно до ст. 111 Кримінального кодексу України (далі – КК України) державна зрада – це діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканості, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України [1].

До 2014 року в Україні, випадки вчинення державної зради не були дуже поширеними і не зустрічалися на щоденній основі, тому ст. 111 КК України практично не застосовувалась. Однак, такі випадки відбувалися в історії України, зокрема, під час радянського періоду, коли за вчинення дій, що спрямовувалися на порушення державної безпеки, національного і державного суверенітету, застосовувались репресивні заходи. З 2014 року ситуація змінилась внаслідок збройної агресії Російської Федерації, окупації російськими військами території України, випадки державної зради значно збільшилися, і відповідно стаття 111 КК України стала актуальнішою.

Зараз, з посиленням заходів національної безпеки, захисту територіальної цілісності та суверенітету України, виникла потреба в підвищенні рівня відповідальності за державну зраду та інші злочини проти національної безпеки.

Так, з початку російської агресії на сході України в 2014 році та окупації Росією Криму, Україна зіткнулася з серйозними викликами у забезпеченні своєї національної безпеки та захисту територіальної цілісності та суверенітету. У цьому контексті, питання захисту національних інтересів стало надзвичайно актуальним.

З початком повномасштабної війни Президент України Володимир Зеленський підписав Указ № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». Згодом були прийняті закони, які змінили КК України, посиливши кримінальну відповідальність за ряд злочинів в умовах

воєнного стану. Одним з цих законів є Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану» №2113-IX. Законом внесені зміни до статей 86 («Амністія»), 111 («Державна зрада») і 113 («Диверсія») КК України.

Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану» передбачає у статтях 111 та 113 КК України максимальне покарання за державну зраду та диверсію в умовах воєнного стану у вигляді позбавлення волі на строк 15 років або довічне позбавлення волі з обов'язковою конфіскацією всього майна. Крім того, відповідно до п. «г» ч. 1 ст. 4 Закону «Про застосування амністії в Україні» амністія не може бути застосована до осіб, яких засуджено за злочини проти основ національної безпеки України, терористичний акт, бандитизм, умисне вбивство при обтяжуючих обставинах [2].

Основною метою змін, внесених до КК України, є посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану. Закон має на меті створити більш жорстоку кримінальну відповідальність для осіб, які здійснюють дії, спрямовані на порушення територіальної цілісності та національної безпеки України під час воєнного стану. Такі зміни мають запобігти відвертій державній зраді та іншим діям, спрямованим на дискредитацію держави в умовах війни.

Зокрема, стаття 111 КК України («Державна зрада») та стаття 113 КК України («Диверсія») були доповнені кваліфікуючою ознакою «вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного стану». В умовах воєнного стану порушення громадського порядку можуть ставати особливо небезпечними для національної безпеки і територіальної цілісності держави. Тому Кримінальний кодекс України передбачає посилення відповідальності за деякі категорії злочинів в умовах воєнного стану. Наприклад, за звичайних обставин за вчинення державної зради (ст. 111 КК України) передбачено позбавлення волі на строк від дванадцяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої (ч. 1 ст. 111 КК України). Втім, вчинення державної зради в умовах воєнного стану карається позбавленням волі на строк п'ятнадцять років або довічним позбавленням волі, з конфіскацією майна (ч. 2 ст. 111 КК України). Отже, відповідальність за вчинення цього кримінального правопорушення за умов воєнного стану чітко передбачена в КК України.

Такі зміни в КК України сприяють зміцненню національної безпеки України та забезпеченню покарання за вчинення злочинів, спрямованих на шкоду державі в умовах воєнного стану. Однак, важливо зазначити, що зміцнення законодавства - це лише один з аспектів боротьби з державною зрадою. На практиці важливо також забезпечити ефективну роботу державних та правоохоронних органів.

Проаналізувавши судові рішення в Єдиному державному реєстрі судових рішень з дня набрання чинності Закону № 2113-IX 7 березня 2022 р. максимальне покарання у вигляді довічного позбавлення волі не було застосоване.

Державна зрада, особливо в сучасних умовах, є одним із найнебезпечніших злочинів проти основ національної безпеки, бо така діяльність підриває інтереси держави та народу і може мати серйозні наслідки для країни.

Державна зрада підриває основні принципи державного устрою, такі як національний суверенітет, безпека та благополуччя громадян. Незважаючи на те, що державна зрада є кримінальною діяльністю, вона також може призвести до моральної руйнації та втрати довіри громадян до державних інституцій.

Зважаючи на те, що державна зрада є дуже серйозною злочинною діяльністю, необхідно підкреслити важливість протидії їй. Держава має забезпечити належний рівень безпеки своїм громадянам та захистити свої інтереси, тому покарання за такий злочин має бути максимальним та справедливим.

1. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 22.02.2023).

2. Про застосування амністії в Україні: закон України від 01.10.1996 р. № 392/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/96-вр#Text> (дата звернення: 24.02.2023).

3. Статистика зради: скільки військових у Криму зрадили Батьківщину у 2014 // ZN,UA: сайт / Дзеркало тижня. Україна. 21.02.2019. URL: https://zn.ua/ukr/UKRAINE/statistika-zradi-skilki-viyskovih-u-krimu-zradili-batkivschinu-u-2014-303448_.html (дата звернення: 02.03.2023).